

Amerika - (déli része) - Ausztráliával együtt a világnak azt a részét alkotja mely a papagájok magas fajsámának ad otthont. Az élőhelyet tekintve sehó másutt nincs ekkora változatosság, ugyanakkor a papagájok kültakarójának színvilága viszont nem túl változatos. Rajtuk a zöld szín dominál, gyakran a vörössel keveredve. Csak a Pyrrhura nembe tartozó fajok nagyon színesek, de az ő színeik sem hasonlíthatók egyes Ausztrál fajok szivárvány színeihez. Viszont ez nem jelenti azt hogy a Dél-Amerikai papagájok ne lennének szépek. Sőt, olyannyira különbözőek hogy nagyszerűen teszik változatossá a Papagájalakúak rendjébe tartozó fajokat.

A NAGY AMERIKAI PAPAGÁJOK*

A „NAGY” AMERIKAI PAPAGÁJOK VALAHA ÉLTEK ÉSZAK-AMERIKÁBAN IS, A KAROLINA PAPAGÁJ PEDIG ELTERJEDT VOLT AZ USA KELETI FELÉN

Karolina papagáj (†)

Később még visszatérünk erre, de most maradjunk annál a megállapításnál hogy eltűntek onnét, azaz hogy már csak Mexikótól Közép-Amerikán át Dél-Amerika déli részéig élnek. A környezet változatossága itt kedvező az egyes fajok szaporodásához. Kicsi-, közép- és nagy termetű fajok is tartoznak közéjük. A legnagyobb testhosszal rendelkezők a kb.: 40 cm-es hosszukkal meghaladják a legkisebb arák testhosszát. Ők testhosszukat tekintve akkorák mint az amazonok, viszont farkuk karcsúbb alakot kölcsönöz nekik. A sor másik végén a legkisebbek alig 20 cm-es testhosszt érnek el, Pyrrhura nembe tartozó kisebb fajok méretével rendelkeznek, tőlük azonban alaktanilag és viselkedésüket tekintve is különböznek, s amelyekről nem lesz szó ebben a cikkben.

Ezek a papagájok tehát lényegében az Aratinga nembe sorolható fajok (20 faj) *(2) s még néhány másik faj. Kezdjük egy szélsőséggel, legdélebben a Tűzföldön, Ushuaia környékén esőben és hóban. Itt él a **smaragd papagáj** vagy **Magellán ékfarkú papagáj** (**Enicognathus ferrugineus**) mely egy szolidan zöld alapszínű madár. Kis csapatokban él Nothofagusok alkotta erdőben, s e fa rügyeivel táplálkoznak is. Alkalmazkodtak az európai telepesek által behozott nyárfához, s ugyan annyira értékeli annak fiatal leveleit. Mikor odáig jutott hogy különböző fűfélék magvait és bambuszt, Araucariat valamint vad gyümölcsöket tartalmazó szokásos étrendjüket kiegészítették a megművelt földeket fosztogatva, az néhány puskalövessel járt. Mivel egy vékony vörös homlokcsík és a hasukon lévő vörös folt valamint a barnás-vörös farok kivételével teljesen zöldek nem könnyű meglátni őket, mivel teljesen

Szikla papagáj

beleolvadnak az erdő lombkoronájának színébe. Télen sem vándorolnak messzire, viszont Argentína déli hegyeinek erdeiből (patagóniai zóna) az alacsonyabban fekvő helyek felé húzódnak, közelebb Chiléhez. Még elég elterjedt fajnak számít, bár túlságosan nem gyakori, esetleg csak Chileta Puerto Mont környékén.

Elterjedési területén és élőhelyén osztozik egy közeli rokonával az egyik legkülönlegesebb papagájjal, melynek csőre – különösen a felső csőrkéve – meghosszabbodott. Mondhatnánk hogy olyan csőre van mint a keának. Ő a **hosszúcsőrű papagáj** (**Enicognathus leptorhynchus**). A smaragd papagáj és a hosszúcsőrű papagáj közt egyébként oly mértékű a hasonlóság hogy a hosszúcsőrűnek ezt a sajátosságát – és hogy a smaragd egy picivel kisebb és kicsit színesebb - leszámítva szinte teljesen egyformák. A táplálékon is osztozkodnak, de a hosszú csőrük jobban lehetővé teszi számukra hogy hatékonyabban férjenek hozzá az Araucaria magvaihoz. Nagyon jól alkalmazkodott a kultúrterületekhez, és mivel csapatosan él (egy csapat 2000 madarat is számlálhat) valódi károkat okoz a mezőgazdaságnak. Mind a két faj faodvakban fészkel, de ez utóbbi sziklaüregeket is elfoglal amiket aztán gallyakkal bélel. Fél tucat fiatalt is nevelhetnek. Ha az előbbi nem is gyakori

fogságban, a hosszúcsőrűhöz könnyebb hozzájutni. A fogságban tartott állomány csekély mérete az élőhelyihez képest elsősorban a madártenyésztők érdeklődésének a hiányát mutatja a faj felé.

Ha kissé északabbra megyünk Chilében elhagyva a mérsékelt zónát, Santiago főváros környékén száraz, bokrokkal és kaktuszokkal borított mediterrán zónába érünk. Itt él a legnagyobb Dél-Amerikai ékfarkú papagáj faj, a **Szikla papagáj** [más nyelvekből tükörfordítással **patagóniai ékfarkú papagáj**] (**Cyanoliseus patagonus**). Ahogy a neve is mutatja *(3) elfoglalja ezt a széles területet. Nem faodvakban hanem sziklafal hasadékaiban illetve talajban lévő üregekben fészkel, innét ered az egyik angol neve is, „Burrowing parrot” vagyis a „papagáj mely ás”. Tény hogy a földet és folyópartok agyag falait figyelve észrevehető hogy hosszú lyukakat váj, melybe a tavasz megérkezésével 2-4 tojást rak. A földművesek gyűlölik. A '90-es évek elejéig nagy tömegben legálisan exportálták és illegálisan lötték is. Ez volt az ami majdnem a kihalásához vezetett legnagyobb, 50 cm-es testhosszal rendelkező **chilei** (**C. p. bloxami**) alfajnak, s mely miatt az **andoki** (**C. p. andinus**) is majdnem kihalt. Most hogy védett jobbra fordult a sorsa, bár élőhelyén sokszor még mindig lakomára való hűsnek számít mint valami különös kiseszirke.

A BARÁTPAPAGÁJ *Myiopsitta monachus* FELVÁLTJA A PATAGÓNIAIT, MIKOR ELÉRÜNK A PAMPÁRA

Kevés a fa ebben a fütengerben, de mihelyt találunk egyet, a papagájok is ott vannak, ágaikon üldögélnek. Nem olyan nagyok mint az előzőleg említett faj, ellentétben a fészükkel melyet lehetetlen eltéveszteni, mely valójában egy fészektelep. A **barátok** százasával-ezresével gyűjtik össze a gallyakat és építik be a fa ágai közé. Mikor a fészek kész akár az 1 m³-t is meghaladhatja a mérete. Madaraink jelenlétének ez kitűnő jelzése. E madár elterjedési területe hatalmas zónára terjed ki. Argentína északi részének fele, a Pantanal dél-brazíliai része, egész Uruguay, Paraguay valamint Bolívia egy része. A faj olyannyira alkalmazkodóképes hogy akár a fogságban élő állomány pár tagja megszökött ott szinte mindenhol megtelepedett (de mindig csak városokban) beleértve a hideg zónákat is. Így láthatunk vadon élő példányokat Chicagóban is ahol a hőmérő higanyszála akár -30°C-ig is süllyed. Mindent elfogyaszt a rovaroktól kezdve a gyümölcsökön keresztül a magvakig és komoly károkkal sújtja a mezőgazdasági terményeket. Gyakran tartják fogságban és különböző színmutációi is vannak. Nagyon eredményesen szaporodik, néha akár 11 tojást is rakhat s 7 fiókát is nevelhet. Telepes fészkelésük eléggé egyedülálló papagájoknál. Bár a párok alkotják a kolónia alapegységét, a nem szaporodóképes párok valamint az az évi korábbi költésből származó fiatalok is részt vesznek az óriási lakhely építésében. Minden párnak megvan a maga fészekkamrája „szobája” a fészek belsejében, melyet egy folyosó köt össze a külvilággal. Fészükhöz nem ragaszkodnak maximálisan, mivel a madarak 47 %-a évente madárfa váltóztat. Ugyanakkor számos más madárfa kihasználja a fészekben rejlő lehetőséget, noha a

barátpapagáj könnyedén elüldözi azokat akik nem „kedvére valók”. Meg kell jegyezni hogy e faj kivételével csak a **földi papagáj** (*Pesoporus wallicus*), az **éjjeli papagáj** (*Geopsittacus occidentalis*) melyek egyébként viszonylag közeli rokonok és a **bagolypapagáj** vagy **kakapó** (*Strigops habroptilus*) az mely nem fészkel már meglévő vagy maga által készített üregekben.

Ez az egyik oka annak hogy egyes tudósok más fajként tartják számon a **bolíviai barátpapagájt** a **Myiopsitta luchi**-t *(4) A barátpapagáj e közeli rokonát hosszú ideig olyan alfajának tartották mely színesebb s Bolívia száraz Andoki hegyeinek zónájában honos. Fészket nem teljesen úgy készíti mint az előbb említett faj, csak annyit közös van bennük hogy szintén gallyakból épül, ám ezt sziklarepedések belsejébe vagy broméliák közé építi. Úgy tűnik elterjedési területén kívül nem található meg madártenyészetekben.

Ha a barátpapagáj elterjedési területe felé visszatérünk, az északi erdős zónában (Argentína, Paraguay és Brazília) találkozunk egy hosszú, nyúlánk termetű elegáns ékfarkú papagájjal, melynek feje fekete, teste almazöld, a mellkas jade színű combjai gyönyörű pirosak és evezőtollai kékek. Ez a **nanday papagáj** (*Nandayus nanday*). Legfeljebb 10 párból álló csapatokban él, melyeket gyakorta látni halott pálmafákon megpihenni ahonnan szemmel tudják tartani a tájat. Éles hangjukról – mely egyébként jellemzője a dél-amerikaiaknak – könnyen észrevehető. Sokféle gyümölcsöt, magvat és virágot fogyasztanak, melyekhez mind a talajról mind a növényzetről egyformán hozzájutnak. Ez egy olyan faj melynek hasznára vált az erdőirtás és a mezőgazdasági művelés, mivel kedveli a nyílt területeket és a mezőgazdasági terményeket olyannyira, hogy Argentínában szinte pestissel felérő veszedelemnek tartották. Brazília szerte általában ő a leggyakoribb papagáj, csakúgy mint az egész Pantanalban, ahol az állattenyésztés nagyon kedvező számára. Alkalmazkodóképes faj. Miután több példány megszökött Dél-USA néhány államában, – ahova korábban nagy mennyiségben exportálták az elterjedési területéről – meg is tudott telepedni

Nanday papagáj

Ellentétben az **aranyoskantárú ékfarkú papagájjal** (*Leptosittaca branickii*) mely még fogságban sem található meg. E papagáj tollazatának az alapszíne zöld – mely amúgy a dél-amerikai papagájoknál tipikus – viszont a szeme környékén van egy sárga színű hegyes tollakból álló kantár, mely meghosszabbodva a szem mögé ér, s ami olyan jellegzetessége a fajnak amiről a nevé is kapta. Toll nélküli csupasz szemgyűrűje fehér. Ennek a ritka madárnak az élőhelye – mint ahogy a következőnek is – egy olyan jellegzetes környezetben található meg amelyet a „felhők erdejének vagy köd erdőnek” neveznek, s ami az Andok két oldalán szélességi foktól függően 1500 és 3500 m tszf magasság környékén van. Madarunkkal az Andoknál csak a keleti oldalán találkozhatunk Bolíviától Kolumbiáig. A fajról nagyon kevés ismerettel rendelkezünk, egyrészt mivel a területet földrajzi elhelyezkedése miatt nem könnyű megközelíteni, másrészt ha valaki tudja hogy ez az a hely ahol a kokacserje (*Erythroxylon coca*) él (melyből a kokaint állítják elő) rögtön megéri hogy arrafelé nem szívesen látottak a távcsóval mászkáló külföldiek. De azért annyit valószínűsítünk róla hogy specialista, azt viszont nem ismerik hogy mire (táplálék) specializálódott, mert vándorló életmódot folytat. Néhány évig jelen van bizonyos területeken, de aztán teljesen eltűnik onnét, hogy később pedig újra megjelenjen. Úgy vélik hogy adott területen történő jelenlétük valamely jellegzetes gyümölcs érésétől függ. Az erdőirtások azonban melyek egyre jobban elizolálják egymástól az erdős blokkokat, nem igazán kedveznek nekik mivel táplálkozásukat és minden bizonnyal fészkelésüket is veszélyezteti, mivel valószínűleg odvas pálmákban fészkelnek. Egyébként ismereteink szerint ezeket fészkelési

célra majdnem az összes ékfarkú papagáj kedveli. A **sárgafülű ékfarkú papagáj** (*Ognorhynchus icterotis*) sem cáfolja meg ezt az állítást. Egyébként ő olyannyira specialista hogy esetében már-már parazitizmusról beszélhetünk, annyira függ egyetlen növénytől. Kizárólag ennek a pálmának *(5) a törzsében fészkel és ennek a gyümölcsével és magjával táplálkozik. Elterjedési területe tehát az Andok nyugati lejtőin logikusan megfelel ezen pálmák elterjedési területének Dél-Kolumbia és Észak-Ecuador között. A mezőgazdaság fejlődése elpusztította az erdőket és a pálmákat, megtizedelve így a papagájokat akik szerencsétlenségükre még szép méretűek is és nem eléggé vadak. Irtásuk tehát meggyorsította a faj pusztulását. A '80-as években még bőséges egedszámú, sőt a mezőgazdaság számára pestisnek titulált faj, a '90-es évek közepére viszont már kihaltak hiszik. Ecuadorban egy nemrég felfedezett néhány egyed számoló populációt sem látni már többé, de Kolumbiában találtak még egy kis egedszámú populációt mely jobb helyzetben van és a hatékony megőrzési intézkedéseknek köszönhetően mára már gyarapodik az állományuk, néhány 10-ből néhány 100 egyed lett. Mindenesetre az élőhely visszaállítás és főként az érett pálmák megújulása időt igényel. Erre várakozva a falusiak által történő védelem lényeges és létezik is. Ez az ami megmentette a fajt mely nem habozott a falvakban sem fészkelni.

Teljesen keletre az Amazonas torkolata felé csakúgy a nedves erdőkben, mint a szárazabb területeken a Maranon folyó környékén, él a

gyönyörű *arany papagáj*. Valaha az Aratingákhoz sorolták, de egy másik nembe tartozik, ez pedig a *Guarouba*. Ez utóbbi akárcsak a sárgafülű papagáj és a két következő papagáj hasonlítanak leginkább a kis arákra. Befejezésül Mexikóban

az ország északi területe az egyetlen ahol Észak-Amerikában a *Rhynchopsitta* nem kettő fajjára alakulva él.

* (6)

Arany papagáj

A VASTAGCSŐRŰ PAPAGÁJ *Rhynchopsitta pachyrhyncha* CSAPATOKBAN ÉL A TŰLEVELŰ ERDŐKBEN A NYUGATI SIERRA MADRÉ-ban

Vastagsőrű papagáj

Az egyetlen észak-amerikai papagáj mely túlélte a karolina papagáj kihalását, de végül Új-Mexikóban és Arizonában ő is kihalt. Egy kemény újratelepítési program alanya volt, s a média is foglalkozott vele, de ez alig használt valamit. Az Egyesült Államokban néha felbukkant, esetenként fészkel is ott a jobb időszakok alkalmával mikor a hatalmas hegyi fenyvesek bőséges táplálékot biztosítottak számára. Viszont ez már nem történik meg.

Még veszélyeztetettebb a *barna homlokú vastagsőrű papagáj* (*Rhynchopsitta terrisi*) a keleti Sierra Madréban. E fajnak kevesebb mint 2000 egyede maradt fenn. Fogságban való jelenléte rendkívül kivételes, a Szerző csak egy mexikói állatkertben találkozott vele. Ritkább, nagyobb védelmet élvez mint a vastagsőrű ékfarkú papagáj (2 rezervátumnak köszönhetően). Részben vándorló életmódja miatt viszont nem lehet alanya egy igazán hatékony megóvási programnak.

Hátra vannak tehát az Aratingák, akik nem kevesebb mint 20 fajjal* (7) alkotják végül is a téma lényegét, amit majd csak egy következő részben látunk majd.

Barna homlokú vastagsőrű papagáj

A fordító megjegyzései:

*(1)

Sajnos a magyar nyelv elég szegényes ha a papagájokról esik szó. Nálunk szinte minden „papagáj”, míg más nyelveken nemcsak a kakadufélék- és a lórifélék családját különböztetik meg a papagájfélék családjától és nevezik őket másképpen, hanem a papagájfélék családján - sőt a valódi papagájok alcsaládján belül – is különbözőképpen nevezik az egyes csoportokat. Ez a 3 cikkből álló sorozat a hosszú farkú kis testűnek vagy törpének nevezett fajok amerikai kontinensen élő (előfordulnak másutt is) kisebb csoportjának néhány fajáról, közülük is elsősorban az ékfarkú papagájokról szól. Bár az ékfarkú papagájok között vannak közép-és nagy testű fajok is, eredeti nyelven mégis a hosszú farokkal rendelkező un. törpepapagájok/kis testű papagájok – nem rendszertani - csoportjához tartoznak. Sajnos béna vagyok, ezt nem tudtam megfogalmazni érthetőbben.....

*(2)

Más szerzők szerint 21, ismét mások szerint 23 faj tartozik a nemhez, de vannak olyan források melyek szerint még több. Jobbára azon múlik a dolog hogy különböző fajok korábban leírt alfajai közül újabban melyik zoológus mennyit ír le önálló fajként, ill ugye pár évvel ezelőtt a guarouba átsorolása másik nembe még mindig megosztja a szakembereket. A nemhez tartozó teljesen új faj leírásáról a közelmúltban (2005.) csak egyről tudok.

*(3)

Patagóniai papagáj

*(4)

Zoológusa válogatja, a mai napig valaki a Barátpapagáj egyik alfajának tartja (*Myiopsitta monachus luchsi*), de van aki külön fajként tartja számon (*Myiopsitta luchsi*).

*(5)

Következő részben lesz még róla szó. Viaszpálma.

*(6)

Ismét a nyelvi akadályok. Emiatt itt két mondat ki is maradt, a lényeg hogy a tudományos nevek használatának fontosságára hívja fel a figyelmet a szerző.

*(7)

Lásd itt: *(2)